

AINEKAVA

Eesti keel ja kirjandus gümnaasiumis

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi eesti keele õpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) valdab eesti kirjakeelt ning kasutab seda korrektselt kõnes ja kirjas;
- 2) on keeleteadlik, tajub keelt oma identiteedi osana, analüüsib ning hindab kriitiliselt keele muutumise tendentse;
- 3) tunneb tüüpilisi suhtlusolukordi, oskab valida suhtluskanalit, kasutades konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt;
- 4) tunneb tekstiliikide erinevusi ning oskab eri liiki tekste lugeda, analüüsida ja koostada;
- 5) arendab loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 6) valib, hindab kriitiliselt ning kasutab sihipäraselt teabeallikaid;
- 7) mõistab korrektse kõne ja kirjakeele, sh õpingutele ja tööle kandideerimiseks vajalike dokumentide ning ainevaldkonnaalaste teadmiste olulisust töömaailmas üldiselt;
- 8) teab ainevaldkonnaga seotud elukutseid ja ameteid ning mõistab nende töö vaartust tööturul.

Õppeaine kirjeldus

Eesti keele kui õppeaine sisu jaguneb kaheks valdkonnaks: keeleteadmisteks ning praktiliseks keeleoskuseks. Eesti keele kursustega püütakse tekitada õpilastes huvi filoloogia vastu laiemalt ning anda neile baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi.

Õppeaines käsitletakse keele ülesandeid ühiskonnas: kuidas keel toimib märgisüsteemina, milline on eesti keel teiste maailma keeltega võrreldes oma ehituse ja iseärasuste poolest, mis on eesti murded ning kuidas on eesti kirjakeel ajalooliselt nende põhjal kujunenud. Tähtsal kohal on keele varieerumise küsitlemine – eristatakse kirjakeelt ja kõnekeelt, eri allkeeli ja slängi ning nende kasutusvaldkondi. Käsitletakse ka eesti keele arendamise küsimusi ning Eesti keelepoliitikat. Keele ja ühiskonna suhete mõistmine aitab aru saada keelest kui infovahetussüsteemist ning kesksest identiteedi väljendajast.

Süstemaatiline ülevaade antakse meediast ja mõjutamisest. Käsitletakse reaalsuse konstrueerimist meedia vahendusel ning kuidas ja mis keelevahenditega luuakse samast nähtusest erinevaid käsitlusi.

Sellela seoses selgitatakse ajakirjanduseetikat. Käsitletakse reklaami ning selle mõjutamisvõtteid, elektroonilist meediat ja selles tekkinud uusi suhtlusvõimalusi ning nendega seotud ohte ja manipuleerimisvõimalusi.

Meediaõpetusega kujundatakse kriitilist meediatarbijat.

Süvendatult vaadeldakse teksti keele ja stiili küsimusi. Käsitletakse erinevate tekstiliikide keelelisi ja stilistilisi erinevusi, vaadeldakse sõnavara stiililisi kihistusi ja tähendusnüansse ning kirjutamise komponente ja nõudeid eri tekstiliikide keelele. Süstemaatiline ülevaade antakse põhilistest stiilivigadest.

Praktiline eesti keele oskus tähendab keele valdamist lugedes, kirjutades, kõneldes ja kuulates.

Lugemisoskuse arendamise avaram eesmärk on kujundada kriitilist teabekasutajat. Kirjutamisoskust arendatakse erineva eesmärgi ja ülesehitusega tekstide loomise kaudu, õpetades viitama, tsiteerima, refereerima ning kirjutama alustekstide põhjal. Kirjutamispädevuse eeldus on hea õigekirjaoskus.

Kõnelemisoskus tähendab nii oskust esineda kui ka valida suhtlusolukorrast ning vestluspartnerist lähtuvalt sobiv toon ja stiil. Kuulamisoskuse arendamise eesmärk on mõista vestluspartnerit ja esinejat, tunda suulistest meediakanalites ära faktiinfo ja arvamus ning mõjutamine ja manipuleerimine; olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ning vastuväiteid.

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide järgi;
- 2) valib suhtluskanaleid ning väljendusvahendeid, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilisest kaalutlustest;
- 3) oskab tekstide loomiseks leida, kriitiliselt hinnata ja kasutada eri laadi teabeallikaid;
- 4) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, oskab luua ning analüüsida eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- 5) analüüsib ja hindab kriitiliselt avalikke tekste ning tunneb tekstide mõjutusvahendeid;
- 6) oskab kasutada keeleinfo allikaid.

Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Keel ja ühiskond“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab ja oskab analüüsida keele rolli, funktsioone ning tähendust ühiskonnas;
- 2) mõistab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
- 3) tunneb suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti;
- 4) oskab nimetada ajastuomaseid keelenähtusi.

Õppesisu

Keele ülesanded: infovahetus, suhteloome, identiteedi väljendamine, maailmapildi kujundamine. Keel kui märgisüsteem. Teised märgisüsteemid. Graafilised üldistused (joonised, tabelid, skeemid). Pildikeel. Märgisüsteemide ühendamine tekstis. Kunst ja keel.

Eesti keele eripära: häälikusüsteem, astmevaheldus, muutevormistik, lausetüübid ja sõnajärg, sõnamoodustus.

Eesti keel ja teised keeled. Eesti keel soome-ugri keelena. Euroopa ning maailma keeled (valikuliselt).

Keelekontaktid saksa, vene, inglise ja soome keelega. Keele varieerumine ning muutumine. Tänapäevase kirjakeele kujunemine. Kirjakeel ja kõnekeel. Murdekeel ja kodumurre. Kirjakeele norm.

Keeleline etikett. Keelekasutuse valdkonnad ning sotsiaalrühmade erikeeled. Släng. Aktsent. Eesti mitmekultuurilise ja mitmekeelse maana. Keeleline tolerantsus. Eesti keelepoliitika. Eesti keele kasutusvaldkonnad ja arendus: keeletehnoloogia, terminoloogia ja oskuskeel, ilukirjandus, tõlkekultuur.

Eesti keele staatus ja tulevik.

II kursus „Meedia ja mõjutamine“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) valdab ettekujutust lihtsamast kommunikatsioonimudelitest ning meedia rollist infoühiskonnas;
- 2) tunneb meediakanaleid ja -žanre, nende tunnuseid ning meediateksti vastuvõtu eripära;
- 3) analüüsib verbaalset teksti visuaalses ja audiovisuaalses kontekstis;
- 4) oskab sõnastada teksti sõnumit, leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele ning tõlgendab teksti seostuvate tekstide kontekstis;
- 5) eristab fakti arvamusest ning usaldusväärset infot küsitavast;
- 6) tunneb meediatekstis ära argumentid ning põhilised verbaalsed ja visuaalsed mõjutamisvõtted;
- 7) analüüsib kriitiliselt reklaami ning mõistab reklaami varjatud sõnumit.

Õppesisu

Kommunikatsioon. Lihtsaim kommunikatsioonimudel, kommunikatsiooni toimumise tingimused. Infoühiskond, demokraatliku infoühiskonna iseloomulikud jooned. Lühiülevaade meedia ajaloost. Meediakanalid. Muutused uue meedia ajastul, sotsiaalmeedia.

Tekstiliigid. Tekst ja kontekst. Meediateksti vastuvõtu eripära. Olulisemad meediažanrid (uudis, reportaaž, intervjuu, arvamus). Kvaliteetajakirjanduse ja meelelahutusajakirjanduse erinevused. Eri tüüpi meediatekstide vastuvõtu spetsiifika; verbaalse teksti taju heli ja pildi kontekstis.

Meediatekstide usaldusväärsus.

Meedia kui diskursuse kujundaja. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Demagoogia- ja manipulatsioonivõtted; keeleline manipulatsioon. Meediaeetika ja meediakriitika. Oma seisukoha eetiline ja asjakohane sõnastamine. Autoripositsioon, infoallikad ja nende usaldusväärsus. Kriitiline ja teadlik lugemine. Fakti ja arvamuse eristamine. Meedia retoorika ning argumentid. Sotsiaalsete tunnuste ja müütide konstrueerimine meediatekstis.

Reklaam (kommertsreklaam, poliitiline reklaam, sotsiaalreklaam). Reklaami sihtrühmad ja kanalid. Reklaam mainekujundusvahendina. Erandlik keelekasutus ning tähelepanu äratamise võtted. Reklaami varjatud sõnum. Reklaam ja seadused. Kriitilise reklaamitarbija kujundamine.

III kursus „Teksti keel ja stiil“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) analüüsib tekstide sisu, eesmärgi, kasutuskonteksti, ülesehitust, sõnavara ning stiili;
- 2) koostab eri liiki tekste (arutlus, arvustus ja muud probleemkirjutised; teadustekstid jt);
- 3) seob tekste luues omavahel alustekste, refereerib, tsiteerib, parafraseerib ning kasutab viitamissüsteeme;
- 4) tunneb mõjutamise viise ja keelevahendeid, argumenteerib, nõustub esitatud väidetega või lükkab neid ümber nii suulises kui ka kirjalikus tekstis;
- 5) oskab toimetada oma teksti.

Õppesisu

Keele erinevad kasutusvaldkonnad (argi-, ilukirjandus-, teadus- ja tarbekeel). Keel suhtlus- ja tunnetusvahendina. Tekstiliigid. Suulise ja kirjaliku suhtluse ning teksti erinevused.

Stiil ja stilistika. Asjalikkus ja isikupära. Viisakus ja sõbralik toon. Võimukus, vulgaarsus ja suhtlusvead.

Ametlik stiil, publitsistlik stiil ning teadusstiil. Stiilivärving, stiiliviga; keele kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead. Ilukirjandusstiil ja poeetika.

Eesti sõnavara; tähendus ja stiilijooned. Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus.

Tekstide võrdlev analüüs (eesmärgid, kasutuskontekst, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil). Võrgusuhtluse keelevalikud.

Teadlik kirjutamine. Kirjutamise eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti aineistik, materjali kogumine ja süstematiseerimine. Teema, selle varasemad käsitletused ja tahud. Teksti ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järeldus, üldistus). Arutlev kirjutamine. Oma teksti toimetamine.

Teadustekst. Uurimiseesmärgi ja hüpoteesi sõnastamine. Materjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimise ja tsiteerimise eesmärgid. Lause- ja lõiguviited; viitekirje.

Võrdlemine, analüüsimine, üldistamine, järeldamine. Vormistamine. Arvustamine. Loomevargus ehk plagiaat.

IV kursus „Praktiline eesti keel I“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis;
- 2) koostab levinumaid tarbetekste;
- 3) oskab ühe alusteksti põhjal koostada referaati ja kokkuvõtet, vältides plagiaati;
- 4) tunneb põhilisi infootsingu võimalusi (sh elektroonilisi) ning oskab kasutada neis leiduvat infot oma tekstides;
- 5) võtab kuuldot ja loetut kokku nii suulises kui ka kirjalikus vormis;
- 6) järgib kirjutades eesti õigekirja aluseid ja põhireegleid.

Õppesisu

Kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteemad:

- 1) kursusega „Keel ja ühiskond“ seostuvad teemad;
- 2) kirjanduskursustega seostuvad teemad;
- 3) õppekava läbivad teemad.

Kõnelemine. Suuline esinemine ja suhtlus eri tüüpi olukordades. Argumenteerimine, veenmine; emotsionaalsus, toon.

Kirjutamine. Tarbetekstid: elulugu, avaldus, seletuskiri, taotlus, kaebus, kiri ja e-kiri jt. Arvamustekstid.

Arvamustekstide ülesehituse põhimõtted. Arvamustekstide koostamine ühiskonna- ja õpilaselu teemadel. Arvamusteksti kirjutamine alusteksti põhjal. Kokkuvõtte koostamine.

Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine.

Lugemine. Seotud ja sidumata tekstide (nimestikud, graafikud, tabelid jm) mõistmine. Info otsing erinevatest allikatest.

Süsteemaatiline sõnavaraarendus (nt harvem sõnavara, sõnamoodustus, sõnavara täiendamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine).

Kuulamine. Teksti suhtlustähenduse ja eesmargi mõistmine eri toiminguis, suhtluspartneri mõistmine dialoogis. Erinevate keelevariantide sotsiaalse tähenduse mõistmine.

V kursus „Praktiline eesti keel II“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti;
- 2) suudab jälgida suulist mõttearendust ning esitada ettekandjale küsimusi;
- 3) oskab analüüsida meediatekste ning teha eri allikaist pärineva info ja arutluskäikude põhjal kokkuvõtet;
- 4) oskab kirjutada arvamslugu ja retsensiooni, vältides plagiaati;
- 5) järgib kirjutades eesti õigekirja aluseid ja põhireegleid.

Õppesisu

Kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteemad:

- 1) kursusega „Meedia ja mõjutamine“ seostuvad teemad;
- 2) kirjanduskursustega seostuvad teemad;
- 3) õppekava läbivad teemad.

Kõnelemine. Suuline suhtlus lähtuvalt olukorrast ja vestluspartnerist. Sama sõnumi edastamine erinevate keelevahenditega, keelelise väljenduse paindlikkus, otsesem ja kaudsem väljendumine. Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide kasutamine ning veenmine ja mõjutamine.

Kirjutamine. Tarbekirjade koostamine. Mitme allika põhjal kokkuvõtte ja referaadi kirjutamine. Ajakirjandustekstide koostamine: arvamslugu, retsensioon, pressiteade. Veebitekstide koostamine. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine.

Lugemine. Eri modaalsusega tekstide (kirjaliku, audiovisuaalse, hüpertekstilise) tähenduse

mõistmine.

Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine, meediatekstide kriitiline analüüsimine. Teksti sisuliste ja keeleliste tunnuste põhjal elektrooniliste otsingustrateegiatega kasutamine. Süstemaatiline sõnavaraarendus (üldkasutatavate võõrsõnade, ilukirjanduskeele sõnavara, käsitletavate teemadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine).

Kuulamine. Ratsionaalsete, eetiliste ja emotsionaalsete argumentide eristamine suulises tekstis, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmine.

VI kursus „Praktiline eesti keel III“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab edasi anda tähendusvarjundeid, tajub keelendite konnotatiivseid tähendusi ning mõistab vihjelist keelekasutust;
- 2) oskab veenvalt ja selgelt argumenteerida ning kaitsta oma seisukohti;
- 3) oskab konspekteerida suulist esitust;
- 4) oskab edastada eri allikaist saadud infot ja arutluskäike ning siduda neid oma hinnangute ja seisukohtadega;
- 5) oskab koostada tarbetekste;
- 6) tunneb teadusstiili tunnuseid ning koostab eakohast teadusteksti, vältides plagiaati;
- 7) kasutab elektroonilisi teabeotsinguid ning suudab hinnata teabe usaldusväärsust;
- 8) valdab eesti kirjakeelt.

Õppesisu

Kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteemad:

- 1) kursusega „Teksti keel ja stiil“ seostuvad teemad;
- 2) kirjanduskursustega seostuvad teemad;
- 3) õppekava läbivad teemad.

Kõnelemine. Keeleline väljendusrikkus mõtteid, tundeid ja hinnanguid väljendades. Stiilivahendite kasutamine erineva mõju saavutamiseks suulises esinemises ja väitluses.

Kirjutamine. Arutleva artikli kirjutamine eri tüüpi alustekstide põhjal. Tarbetekstide (projekti ja kandidaadi põhjendustegevusaruande) koostamine. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine.

Lugemine. Keeruka struktuuriga ja eri modaalsusega tekstide mõistmine. Keeruka kujundliku väljenduse mõistmine. Süstemaatiline sõnavaraarendus (akadeemilisele ja haritud stiilile omaste võõrsõnade, lendväljendite, ilukirjanduskeele kõrgstiilse sõnavara ning käsitletavate teemadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine). Teabeotsingu oskuste tõhustamine.

Kuulamine. Keeruka struktuuriga suulise teksti konspekteerimine. Väitluse juhtimine ning seal esile kerkinud argumentidest kokkuvõtte tegemine.

Füüsiline õpikeskkond

1. Valdav osa õpet toimub klassis, kus saab mööblit sobivalt ümber paigutada rühmatööks ning ümarlauavestlusteks.
2. Klassiruumis kasutatakse õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni.
3. Tundides kasutatakse tänapäevastel info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.
4. Tunde peetakse vajaduse korral arvutiklassis, kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

Kirjandus gümnaasiumis

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi kirjandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) loeb ja väärtustab nii eesti kui ka maailmakirjanduse olulisemaid autoreid ja kirjandusteoseid, suhestab loetut teose ajastu ning tänapäevaga;
- 2) mõistab kirjandust kui kunstiliiki ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust;
- 3) väärtustab kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat, kujutus- ja mõttemaailma arendajat ning väärtushinnangute ja maailmavaate kujundajat;
- 4) loeb ilukirjandust, sealhulgas nii proosat, luulet kui ka draamat, tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre ning eristab kirjandusteksti poeetilisi võtteid ja peamisi kujundeid;
- 5) mõistab sõnakunsti väljendusvahendite mitmekesisust ning nende erinevusi ja sarnasusi võrreldes teiste kunstiliikidega (teater, film, kunst, muusika);
- 6) oskab kirjandusteksti seletada, mõistab kirjandusteksti mitmeti tõlgendatavust ning erinevate kultuurikontekstide tausta teose mõistmisel, näeb kirjanduses inimese ja maailma mõistmise mudelit;
- 7) analüüsib kriitiliselt erinevaid kirjandusteoseid ning infoallikaid, arendab nii suulist kui ka kirjalikku väljendus- ja arutlusoskust ning loovust.
- 8) väärtustab kirjanikku kui loojat ning tunneb ainevaldkonnaga seotud ametite olemust ja väärtust ühiskonnas.

Õppeaine kirjeldus

Kirjandusõpetus on gümnaasiumis üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, mis aitab kujundada noore inimese esteetilisi ja eetilisi tõekspidamisi, rikastada vaimu ja väljendusoskust, mitmekesistada suhtlust, mõista võõrast kogemust ning mõtestada sügavamalt ühiskonda ja kultuuri.

Kirjandusõpetuse ülesanne on tagada kultuuri järjepidevus ning ühiskonna jätkusuutlikkus.

Gümnaasiumi kirjandusõpetus jätkab teksti- ja lugejakeskset õpet. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele ning tekstide analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kuna sõnakunstiteos põhineb kujundil, siis on ainesisus rõhutatud kirjanduse kunstilist aspekti, mis hõlmab kirjanduse poeetika tundmist ning kujundlikkuse mõistmist selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses. Diakroonilise, s.o kirjandusloolise käsitluse kõrval on eelistatum sünkrooniline, s.o voolule, suunale, žanrile või teemale keskenduv käsitlus või nende kahe põimimine, kus tekstikeskselt analüüsilt liigutakse tekstivaliste taustade, ülevaadete ja seosteni. Vaadeldakse eesti ja maailmakirjandust võrdlevalt.

Kirjandusõpetus juhindub õppeainesisesest lõimingust, kus mitmesugused keelelised, teaduslikud, ajaloolised ja kultuurilised teadmised ning oskused on omavahel täiendussuhtes, kuid pöörab tähelepanu ka ainetevahelisele lõimingule, aidates paremini aru saada kunstist, muusikast, teatrist, filmist, pärimuskultuurist ning tänapäeva kultuurist laiemaltki. Kultuuriloolise tausta konkretiseerimiseks on vaja kirjanduse kõrval osutada teistelegi õppeainetele: ajaloole, ühiskonna- ja inimeseõpetusele, geograafiale, muusikale, kunstile, filosoofiale jt.

Kirjanduse kohustuslikud võtavad arvesse õpilase abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut ja lugemuse suurenemist. Kursuse jooksul loetud tervikteoseid seostatakse vastavate teemadega. Tervikteoste valik lähtub kooli ja klassi eriparast, kirjandusteoste kättesaadavusest ja õpetaja isiklikust nägemusest.

Õppesisus nimetatud teoste hulgast (eesti ja maailmakirjandus) valib õpetaja lähemaks vaatluseks õpilaste võimeid arvestades õpitulemustes sätestatud arvu tervikteoseid. Ülejäänud autorite loomingut tutvustatakse kas ülevaatlikult või lühemaid tekstinäiteid analüüsides ning tõlgendades.

Gümnaasiumi kohustuslike kirjanduskursuste roll on õpetada tundma ja kasutama kirjandusmõisteid,

eristama kirjandusvoole ja -žanre ning paigutama neid ajastu konteksti, analüüsima ja tõlgendama

eri liiki kirjandusteoseid; anda ettekujutus tähtsamate maailma ja eesti kirjanike loomingust ning kirjandusloolisest tähtsusest; avada kirjanduse tähtsus eri ajastute ning mõttevoolude peegeldajana; harjutada lugema ka suuremat vaimset pingutust nõudvaid tekste ning kujundada noorte inimeste kirjanduslikku maitset.

Valikkursused (humanitaarharu) seovad kirjandust teiste kunstiliikidega ning käsitlevad metakirjanduslikke teemasid. Nende kursuste funktsioon on avardada õpilase üldist maailmapilti ,pakkuda sügavat sissevaadet kirjandusse ning arendada õpilaste loovust.

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) oskab tuua näiteid maailmakirjanduse eri voolude ja žanride, teoste ja nende autorite kohta ning seostab neid ajajärgu ja kultuurikontekstiga;
- 2) teab eesti kirjanduse peamisi arengusuundi ning tähtsamaid autoreid ja teoseid;
- 3) oskab avada oluliste teoste tähenduse eesti kirjanduse taustal ning iseenda kui lugeja vaatepunktist;
- 4) oskab loetut mõtestada nii selle loomisaja kontekstis kui ka leida paralleele nüüdisajaga ning iseenda ja üldinimlike probleemidega;
- 5) teab peamiste tekstianalüüsiks tarvilike põhimõistete tähendust ja oskab neid ilukirjandusteose poeetikat analüüsides kasutada;
- 6) mõistab ilukirjandusliku keelekasutuse eripära ja stiili seoseid teksti sõnumiga;
- 7) oskab leida proosa- või draamateksti teema, sõnastada probleemi ja peamõtte, iseloomustada jutustaja vaatepunkti, tegevusaega ja -kohta, miljööd, süžeed ja tegelasi ning ülesehitust ja keelekasutust;
- 8) oskab iseloomustada ja võrrelda teose tegelasi, analüüsida nende omavahelisi suhteid ning funktsioone narratiivis;
- 9) oskab ilukirjandusteksti kasutades nii suuliselt kui ka kirjalikult argumenteerida, oma seisukohti väljendada ja kaitsta;
- 10) eristab kunstiväärtuslikku kirjandust meelelahutusest;
- 11) oskab võrrelda eri kunstiliike ning tuua näiteid kirjandus-, filmi- ja teatrikeele erinevuste kohta;
- 12) märkab teostes peituvaid eetilisi, esteetilisi ja humanseid väärtusi, suhestab oma ja kirjandusteose väärtuste maailma, põhjendab oma kirjanduslikke eelistusi ning jagab lugemiskogemusi.

Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) on tutvunud vähemalt kolme kirjaniku loomingulooga, mõistab nende loomingu tähtsust kultuuri- ja kirjandusloos ning iseloomustab autorite stiili;
- 2) analüüsib ja tõlgendab loetud proosateoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teema, sõnastab probleemi ning peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelaste suhteid, olustikku, sündmustikku ning kompositsiooni;
- 3) analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ning põhimotiivid, iseloomustab vaatepunkti, kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi ja salmilisust, kirjeldab meeleolu ning sõnastab mõtte;
- 4) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt kolm pikemat proosateost, lisaks novelle eesti ja välisautoritelt ning ühe eesti autori luulekogu.

Õppesisu

Autorikeskne vaatenurk kirjandusele. Autori ja teose seosed, elu- ja loominguloolisus. Autori maailmavaade, selle kujunemine konkreetseis ühiskondlikes oludes ja avaldumine tema teostes. Autori koht ajastus, rahvuskirjanduses. Kirjandus kui kirjaniku elu ja keskkonna peegeldus.

Omaelulooline kirjutamine.

Lugejakeskne vaatenurk kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugejaoskused. Tegelik lugeja: tema isiklik elukogemus, põlvkondlik või sotsiaal-kultuuriline kuuluvus. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutlusvõime. Lugeja ootused. Lugemismuljed. Lugemisnauding. Lemmikraamat. Lugeja mõjutamine: stereotüübid, argumentatsioon, arhetüübid, koomika.

Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Proosateksti analüüs ja tõlgendamine. Sõnakunsteose sisu ja vormivõtted. Narratiiv, jutustamine ja kirjandusteose vaatepunkt. Tekstuaalne autor, jutustaja, tegelane, nende omavahelised suhted. Mina- ja tema-jutustus, sisemonoloog (teadvuse vool). Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne aspekt. Karakter ja tüüp. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Lugu ja tekst. Süžee ja faabula. Teema, detail, motiiv, sümbol. Moto. Teose miljöö, aja- ning ruumikujutus.

Teos kui struktuurne tervik. Kirjandusteose kompositsioon. Teose algus ja lõpp. Sissejuhatus, teema arendus, haripunkt, pööre ja lahendus. Konflikt ja intriig. Puant. Teose probleemistik (küsimused) ning ideestik (vastused). Põhiidee. Teose stiil. Alltekst kui varjatud tähenduskiht. Allusioon. Paroodia ja travestia.

Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Luuleteksti analüüs ja tõlgendamine. Lüürika olemus. Lüürika kui sisemine enesevaatlus, tunde või mõtte väljendus, mina avamine. Lüürilise mina vaatepunkt. Lüüriline eneseväljendus ja lüüriline kirjeldus. Luule kui värsskõne. Luuletuse sisu ja vorm (väljendus). Stroof. Refraän. Luuletus kui vormisidusalt väljendatud mõte. Temaatiline ühtsus ja kontrastipõhimõte.

Luulekeele kujundlikkus. Luule musikaalsus: rütm ning riim (alg- ja lõppriim). Keeleluule. Stilistilised võtted: kõla, kõne- ja lausekujundid. Piltluule, anagramm. Koomiline stiil luules.

Käsitletavaid mõisteid: allegooria, alltekst, allusioon, anagramm, autobiograafia, eepika, ellips, epiteet, faabula, grotesk, huumor, ironia, isikustamine, kalambuur, keeleluule, kõlasümboolika, luule, lüürika, lüüriline mina, memuaarid, metafoor, metonüümia, miljöö, motiiv, moto, narratiiv, omaeluloolisus, paroodia, piltluule, proosa, päevik, refrään, reisikiri, retooriline küsimus, riim, rütm, sarkasm, siire, sisemonoloog, stroof, sümbol, süžee, teema, travestia, vaatepunkt, võrdlus.

Käsitletavaid autoreid: Ernest Hemingway, Hermann Hesse, Erich Maria Remarque, Jerome David Salinger, Anton Tšehhov, Oscar Wilde, August Gailit, Mehis Heinsaar, Anton Hansen Tammsaare, Mats Traat, Friedebert Tuglas, Tõnu Õnnepalu, Artur Alliksaar, Betti Alver, Ernst Enno, Doris Kareva, Ilmar Laaban, Kalju Lepik, Juhan Liiv, Viivi Luik, Paul- Eerik Rummo, Hando Runnel, Marie Under, Juhan Viiding, Henrik Visnapuu.

II kursus „Kirjandus antiigist 19. sajandi lõpuni“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab õppematerjalidele toetudes eri ajastute kirjandust ja kirjandusvoole, nimetades nende ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, teosed ning autorid;
- 2) määrab eesti kirjanduse tekkeaja ning võrdleb selle kujunemist muu Euroopa kirjanduse arenguperioodidega;
- 3) mõistab ning hindab käsitletavate kirjandusteoste humaanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi;
- 4) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost eesti või maailmakirjandusest, tundes teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Õppesisu

Temaatika. Kultuuri mõiste. Maailma loomise müüdid ja muistendid; eri rahvaste loomismüüte. Kirja ja kirjanduse sünd. Vanakreeka müüdid.

Antiikkirjandus (Homerose, Sophokles jt). Kirjanduse põhiliikide ja žanride teke. Piibel kui kirjanduse alustekst.

Keskaja kirjandus (saaga, kangelaseepos, rüütliromaan, keskaegne luule ja draama jm).

Renessansikirjandus (Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, Thomas More, William Shakespeare, Miguel de Cervantes jt). Barokk-kirjandus (Pedro Calderon).

Klassitsistlik kirjandus (Moliere). Valgustuskirjandus (Daniel Defoe , Jonathan Swift; Voltaire, Johann Wolfgang Goethe).

Romantism (Aleksandr Puškin , Victor Hugo).

Realism ja naturalism (Gustave Flaubert ,Fjodor Dostojevski,Lev Tolstoi jt). Realistlik draamakirjandus (Anton Tšehhov , Henrik Ibsen)

Eesti kirjanduse lätetel (kroonikad, vaimulik kirjandus, ilmalik kirjandus, juhuluule). Rahvusliku ilukirjanduse algus (Kristjan Jaak Peterson). Rahvusliku ärkamisaja kirjandus (Friedrich Robert Faehlmann, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Lydia Koidula jt). Realistliku kirjanduse algus (Juhan Liiv, Eduard Vilde).

Valik arutlusteemasid. Muistsete müütide ja rahvapärimeste kandumine kirjandusse: arhetüüpsed teemad ja motiivid, arhetüüpsed süžeed ja tegelased. Karakterite individuaalsus. Inimlikud voorused ning pahed, väärtused ja puudused.

Tegelaste eetilised sihid, sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid. Jumalausu (kristluse) roll ühiskonnas, religioossed toed ning konfliktid.

Rahvuskirjandus kui rahvuskultuuri kestmise tagatis. Rahvuslikud väärtused: keel ja kultuur.

Looduse kujutamine kirjanduses. Loomuliku ja haritud inimese ideaal. Mõistuse ning tunnete tasakaal ja konflikt inimeses. Igavesed väärtused ning idealistlikud unistused. Humaansed ideaalid: vabadus ja armastus. Ühiskonnaolude kriitika jne.

Käsitletavaid mõisteid: antiikkirjandus, arhetüüp, draama, draamatika, eepika, eepos, klassitsism, kultuur, lüürika, müüt, naturalism, novell, realism, renessanss, romaan, romantism, saaga, sonett, sümbolism, utoopia, valgustus.

III kursus „Kirjanduse põhiliigid ja žanrid“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) eristab õppematerjalidele toetudes kirjandusvoole, põhiliike ja -žanre ning analüüsib teoseid liigi- ja žanritunnuste põhjal;
- 2) toob näiteid romaani alaliikide, autorite ning teoste kohta;
- 3) nimetab käsitletud proosa- ja draamateoste teemasid, probleeme ning ideid, analüüsib tegelasi ja nende suhteid, loob seoseid nüüdisajaga ning tsiteerib ja refereerib oma väidete kinnitamiseks teksti;
- 4) nimetab luuleteksti žanri, teema ja põhimotiivid, sõnastab selle mõtte ning analüüsib keele- ja kujundikasutust;
- 5) kasutab tekstianalüüsis vajalikke mõisteid ja kujundeid;
- 6) on läbi lugenud ning analüüsinud neli eesti või maailmakirjanduse proosa- või draamateost.

Õppesisu

Ilukirjanduse põhiliigid ja žanri mõiste. Ilukirjanduse põhiliigid. Lüüriliste, eepiliste ja draamatiliste tekstide olemus. Žanri mõiste. Kirjandusvoolu, -žanri ja -teose stiil.

Eepika. Romaan, novell, jutustus, miniatuur. Valik romaane kirjandusvoolude järgi. Romantiline romaan:

Prosper Merimee „Carmen“ jt. Realistlik romaan: Honoré de Balzac „Isa Goriot“, Fjodor Dostojevski „Kuritoo ja karistus“, Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“ jt.

Maagilis-realistlik romaan: Gabriel Garcia Marquez „Sada aastat üksildust“, Toni Morrison „Armas“ .

Modernistlik romaan: Karl Ristikivi „Hingede öö“ Postmodernistlik romaan: John Fowles „Maag“, Mati Unt „Sügisball“

Valik romaane alaliikide järgi. Kujunemisromaan: August Gailit „Ekke Moor“

Ajalooline romaan: Jaan Kross „Keisri hull“, Mats Traat „Tants aurukatla ümber“

Psühholoogiline romaan: Eduard Vilde „Mäekula piimamees“, Gert Helbema, „Ohvrilaev“.

Armastusromaan: Knut Hamsun „Victoria“,

Novell (Giovanni Boccaccio, Anton Tšehhov, Edgar Allan Poe, Friedebert Tuglas, , Ervin Õunapuu , Mehis Heinsaar, Urmas Vadi). Miniatuur (Anton Hansen Tammsaare).

Elulooraamatud näitlejate, kunstnike, sportlaste jt kohta.

Lüürika ja lüroepika. Ballaad, epigramm, haiku, ood, piltluule, poeem, sonett, valm. Vabavarss. Valik autoreid: Francesco Petrarca, William Shakespeare, Marie Under, Henrik Visnapuu, Betti Alver, Heiti Talvik, Artur Alliksaar, Jaan Kaplinski, Paul-Eerik Rummo, Viivi Luik, Hando Runnel, Juhan Viiding .

Dramaatika. Tragöödia, komöödia, draama, tragikomöödia. Valik autoreid ja teoseid: William Shakespeare „Hamlet“, Anton Hansen Tammsaare „Juudit“, Moliere „Don Juan“, Johann Wolfgang Goethe „Faust“ (I osa), Henrik Ibsen „Nukumaja“ . ., Peer Gynt“.

Valik käsitletavaid mõisteid: ajalooline romaan, ballaad, draama, dramaatika, eepika, epigramm, haiku, jutustus, komöödia, kujunemisromaan, lüroepika, lüürika, maagilis-realistlik romaan, miniatuur, modernism, novell, ood, piltluule, poeem, postmodernism, psühholoogiline romaan, realism, romaan, romantism, sonett, tragikomöödia, tragöödia, vabavarss, valm.

IV kursus „20. sajandi kirjandus“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab õppematerjalidele toetudes 20. sajandi kirjanduse tähtsamaid voole ja žanre ning autoreid ja nende teoseid;
- 2) nimetab 20. sajandi eesti kirjanduse tähtsamaid perioode, kirjanduslikke rühmitusi, olulisemaid autoreid ja nende teoseid;
- 3) seostab 20. sajandi eesti kirjandust Euroopa kirjanduse perioodide, voolude ja suundadega,
- 4) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli 20. sajandi proosa-, luule- või draamateost eesti või maailmakirjandusest, tunneb teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Õppesisu

Temaatika. 20. sajandi maailmakirjanduse voolud ja suunad. Modernistlik luule. Aleksandr Blok, Vladimir Majakovski, Anna Ahmatova, Marina Tsvetajeva.

20. sajandi eesti luule. Noor-Eesti, Siuru, Tarapita, Arbujad. Gustav Suits, Ernst Enno, Villem Ridala, Marie Under, Henrik Visnapuu, Betti Alver, Heiti Talvik, Kalju Lepik, Imar Laaban. Andres Ehin, Ain Kaalep, Artur Alliksaar, Juhan Viiding, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Hando Runnel, Viivi Luik, Doris Kareva, Indrek Hirv, Jürgen Rooste.

Modernistlik proosa. James Joyce, Franz Kafka, Knut Hamsun, Herman Hesse, Virginia Woolf, William Faulkner, Mihhail Bulgakov, Vladimir Nabokov, Kurt Vonnegut, Jerome David Salinger, Mika Waltari, Ernest Hemingway, Erich Maria Remarque, F. Scott Fitzgerald, Jean-Paul Sartre, Albert Camus.

Maagiline realism, postmodernism. Jorge Luis Borges, Gabriel Garcia Marquez, Milan Kundera, Umberto Eco, Gunter Grass.

20. sajandi eesti proosa. Friedebert Tuglas, Jaan Oks, Peet Vallak, August Gailit, Anton Hansen Tammsaare, Gert Helbema, Ain Kalmus, Bernard Kangro, Albert Kivikas, August Malk, Karl Ristikivi, Valev Uibopuu, Arved Viirlaid, Helga Nõu, Mats Traat, Jaan Kross, Mati Unt, Arvo Valton, Mihkel Mutt .

Modernistlik draama. Maurice Maeterlinck, Luigi Pirandello, Bertolt Brecht, Samuel Beckett, Eugene Ionesco, Tennessee Williams, Edward Albee .

20. sajandi eesti draama. Eduard Vilde, August Kitzberg, Oskar Luts, Anton Hansen Tammsaare, Juhan Smuul, Enn Vetemaa, Jaan Kruusvall, Madis Kõiv.

Valik arutlustemasid. Kirjandus kui inimkonna ja tema kultuuri peegelpilt. Murrangulised pöörded ühiskonnas, nende kajastused kirjanduses. Kirjanduse rahvuslik, euroopalik ja individuaalne alge. Teksti ja tegelikkuse suhte muutumine. Elutõde ja kunstitõde. Kirjanduslikud sisu- ja vormiekspereimendid, vastuhakk traditsioonidele. Huvi müstilise, ilusa ja erakordse vastu. Kirjanduse aines: elamused, kogemused, aimused, unenäod. Muistsete müütide ja rahvapärimeste kandumine kirjandusse.

Nüüdisaegsed müüdid. Folkloorne pärand autoriloomingus. Filosoofia ja kirjanduse läbipõimutus.

Vaba ja reeglistatud kirjandus. Kirjandus ning tsensuur. Loomisprotsessi ja inimese sisemaailma kujutamine.

Kirjandus olemise kehtestajana, maailma muutja ning rikastajana. Kirjandus ja ühiskondlik-poliitilised vastuolud. Inimpsüühika kujutamine, eksistentsi piirid. Erandlikud ja tavapäraseks olukorrad; koomika, traagika, dramatism ning tragikoomika. Inimese suhe loodusega. Naine mehekeskses ühiskonnas.

Kirjandus ja vähemused. Mineviku ja nüüdisaja probleemide põimumine. Põlvkondlikud püüdlused ning ideaalid. Rahvuslik identiteet ja globaliseeruv maailm. Keele ja stiili ilu. Kirjandus kui mäng. Kirjandus kui provokatsioon. Kirjaniku positsioon ning vastutus ühiskonnas. Kirjaniku ja lugeja vahekorra muutumine. Teksti ja lugeja vahekorra muutumine. Euroopa kirjandus eetiliste ning humanistlike väärtuste ja hoiakute kujundajana. Eesti ja maailmakirjanduse vahelisi paralleele ning võrdlusi jt.

Mõisted: absurdidraama, absurditeater, akmeism, avangardism, eksistentsialism, ekspressionism, futurism, grotesk, imažism, impressionism, kadunud pälvkond, kassetipõlvkond, maagiline realism, modernism, pagulaskirjandus, postmodernism, sümbolism, sürrealism, uusromantism.

V kursus „Uuem kirjandus“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) nimetab tähtsamaid uuema eesti kirjanduse autoreid ja nende teoseid, tunneb nüüdiskirjanduse peamisi arengusuundi;
- 2) oskab analüüsida uuemat kirjandust, kirjeldab sõnavaliku eripära ning stiili seoseid teksti sõnumiga, kujundab oma arvamuse ja loob seoseid varem loetuga;
- 3) seostab loetut tänapäeva eluolu ja nähtustega, iseenda, ühiskondlike ning üldinimlike probleemide ja väärtustega;
- 4) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli luule-, proosa- või draamateost eesti või maailmakirjandusest.

Õppesisu

Eesti nüüdisluule. Luule sisulised, vormilised ja keelelised muutused. Priidu Beier, Merca, Liisi Ojamaa, Villu Tamme, Tõnu Trubetsky, Kauksi Ulle, Karl Martin Sinijärv, Kivisildnik, Contra, Hasso Krull, Kalju Kruusa, Aare Pilv, Ott Arder, Peep Ilmet, Leelo Tungal, Jaan Tatte, Jürgen Rooste, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Igor Kotjuh, Francois Serpent (fs), Triin Soomets, Elo Viiding, Tõnu Õnnepalu

Eesti nüüdisproosa. 1990. aastate alguse muutused ühiskonnas ja kirjandusel. Kirjanduse roll tänapäeva ühiskonnas. Viivi Luik, Mati Unt, Peeter Sauter, Jaan Undusk, Tõnu Õnnepalu, Ene Mihkelson, Nikolai Baturin, Andrus Kivirahk, Mihkel Mutt, Kaur Kender, Jõri Ehvest, Mehis Heinsaar, Ervin Õunapuu, Jan Kaus, Eeva Park, Tarmo Teder, Tiit Aleksejev, Indrek Hargla, Rein Raud, Mari Saat, Armin Kõomagi, Urmas Vadi, Jaan Kaplinski, Tõnu Õnnepalu.

Proosat uuemast maailmakirjandusest. Ian McEwan, Toni Morrison, Haruki Murakami, Sofi Oksanen, Arundhati Roy.

Eesti nüüdisdraama. Uued teemad ja vaatepunktid naitekirjanduses. Mart Kivastik, Andrus Kivirahk, Jaan Tätte, Urmas Lennuk.

Uuem draama maailmakirjanduses. Harold Pinter, Tom Stoppard

Arutlustemasid. Kirjanduse mitmekesisustumine ja uuenemine. Ideoloogiad, moraal ja esteetika ümberhinnangute keerises. Uuem kirjandus ning klassikaline ilumõiste. Kirjandus ja ühiskonna valupunktid. Nüüdiskirjandus ning ajalugu. Kirjanduse rahvuslik, euroopalik ja individuaalne alge. Kirjanduse rahvuslikkus ja rahvusülesus. Kirjanduse uued väljendusvahendid. Kirjandus kui ühiskondlik või keeleline provokatsioon. Kirjandus ja postmodernism. Kirjandus ja elektrooniline meedia. Kirjandus ja meelelahutus. Kirjandus kui otsing ja mäng. Reaalsuse ning fantastika põimumine, astumine tundmatusse maailma. Inimese ja maailma suhte kajastusi. Kirjandus kui

piiride avardamine. Kirjandus teise kogemuse vahendajana. Euroopa kirjandus eetiliste ja humanistlike väärtuste ning hoiakute kujundajana. Eesti ja maailmakirjanduse vahelisi paralleele ning võrdlusi. Eesti kirjandus maailmas jt.

Mõisted: absurdikirjandus, arvustus, etnofuturism, grotesk, hittkirjandus, intertekstuaalsus, ironia, kultuskirjandus, küberkirjandus, memuaarid, paroodia, postmodernism, punkluule, vabavarss, veebikirjandus.

AINE- JA VALDKONNAÜLESED PÄDEVUSED

Pädevus on teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum, mis tagab suutlikkuse teatud tegevusalal või -valdkonnas loovalt, ettevõtlikult, paindlikult ja tulemuslikult toimida ning on oluline inimeseks ja kodanikuks kujunemisel.

- 1) kultuuri- ja väärtuspädevus – suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide ja eetika seisukohast; tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada kunsti ja loomingut ning kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel; olla salliv ja koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse;
- 2) sotsiaalne ja kodanikupädevus – suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid; austada erinevate keskkondade, sh suhtluskeskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, inimõigusi, religioonide ja rahvaste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel; suutlikkus mõista globaalprobleeme, võtta kaasvastutus nende lahendamise eest; väärtustada ja järgida jätkusuutliku arengu põhimõtteid; tunnetada end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja kogu maailma kontekstis;
- 3) enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata adekvaatselt oma nõrku ja tugevaid külgi, arvestada oma võimeid ja võimalusi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid probleeme; käituda inimsuhetes sõltumatult; hankida teavet edasiõppimise ja tööleidmise võimaluste kohta, kavandada oma karjääri;
- 4) õpipädevus – suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajaminevat teavet; leida sobivad teabeallikad ja juhendajad ning kasutada õppimisel nende abi; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada erinevaid õpistrateegiaid ja õpitut erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varemõpitud; analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning selle põhjal edasiõppimise võimalusi;
- 5) suhtluspädevus – suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada emakeeles ja iseseisva keelekasutaja tasemel vähemalt kahes võõrkeeles, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; koostada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust, kasutada korrektset ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi;
- 6) matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus – suutlikkus kasutada matemaatikale ja loodusteadustele omast keelt, sümboleid, meetodeid ja mudeleid, lahendades erinevaid ülesandeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades; mõista loodusteaduste ja tehnoloogia tähtsust ning mõju igapäevaelule, loodusele ja ühiskonnale; mõista teaduse ja tehnoloogiaga seotud piiranguid ja riske; teha tõendus põhiseid otsuseid erinevates eluvaldkondades; kasutada uusi tehnoloogiaid loovalt ja uuendusmeelselt;
- 7) ettevõtlikkuspädevus – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi

erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele; seada eesmärged, koostada lühi- ja pikaajalisi plaane, neid tutvustada ja ellu viia; korraldada ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest; reageerida loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele ning võtta arukaid riske; mõelda kriitiliselt ja loovalt, arendada ja hinnata oma ja teiste ideid;

8) digipädevus – suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvast ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

Keele- ja kirjanduspädevus

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärgiks põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane keele- ja kirjanduspädevus, see tähendab suutlikkus mõista eakohaseid ilukirjandustekste ja

nende osatähtsust Eesti ja maailma kultuuriloos ning tajuda keelt ja kirjandust kui rahvusliku ja iseenda

identiteedi alust; keeleteadlikkus ja oskus end vastavalt suhtlussituatsioonile ja keelekasutuseesmärkidele nii

suuliselt kui ka kirjalikult väljendada; arusaamine, et lugemine teeb vaimselt rikkamaks.

Keele ja kirjanduse õpetamisega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) väärtustab keelt kui rahvuskultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit;
- 2) teadvustab keeleoskust õpioskuste alusena ning identiteedi osana;
- 3) omandab põhiteadmised keelest ja saavutab õigekirjaoskuse;
- 4) väljendab end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, arvestades kultuuris välja kujunenud keelekasutustavasid;
- 5) kuulab, loeb ja kirjutab mõtestatult eri liiki tekste ning esitab teavet eri viisidel;
- 6) kasutab asjakohaselt erinevaid suhtluskanaleid ning suudab leida, kriitiliselt hinnata ja kasutada meedias ja internetis pakutavat teavet;
- 7) väärtustab nii rahvuskirjandust kui ka teiste rahvaste kirjandust, nii oma rahva pärimuskultuuri ja traditsioone kui ka kultuurilist mitmekesisust;
- 8) tajub kirjandusteost kui kunstiteost, mõistab selle kunstilisi väärtusi;
- 9) loeb eakohast väärtkirjandust, kujundades kirjanduse kaudu oma kõlbelisi tõekspidamisi ning rikastades mõtte- ja tundemaailma;
- 10) suudab kujundada ja väljendada isiklikku arvamust ning tunnustab ja arvestab teiste inimeste arvamust;
- 11) oskab õppida, hangib teavet eri allikatest, kasutab sõna- ja käsiraamatuid.

Füüsiline õpikeskkond

1. Õppekomplektid (õpikud, töövihikud, õpetajaraamatud) kõigi kursuste tarbeks.
2. Kursuste õppimisel vajalikud tekstikogumikud (lugemikud, valikkogud) ning kirjandusteosed.
3. Kursuste õppimisel vajalikud CD-d (luule ja proosa audioraamatud, eesti luule lauludes, murdeluule, kuuldemängud jms).
4. Kursuste õppimisel vajalikud DVD-d (filmid kirjanikest ja kirjandusüritustest, kirjandusteostel põhinevad filmid ja lavastused).
5. Kättesaadavad on kirjanduse õppimisel vajalikud interaktiivsed õpikeskkonnad ning võrguväljaanded.

Eesti keeles hinnatakse: 1) korrektset suulist ja kirjalikku keelekasutust; 2) eri liiki suuliste ja kirjalike tekstide mõistmist ning kriitilist analüüsi; 3) tekstiloomeskust; 4) argumenteerimiskust;

5) teabeallikate kasutamise oskust.

Kirjanduses hinnatakse: 1) teoste lugemist, tõlgendamist ja analüüsi; 2) argumenteerimisoskust; 3) eri liiki tekstide loomise ja esitamise oskust; 4) eesti ja maailmakirjanduse peamiste arengusuundade tundmist; 5) ilukirjandusliku keelekasutuse eripära mõistmist ja valdamist.